

Németh Lajos könyvének, a népes szerzőgárdának nem legkisebb érdeme, hogy ez egyetemes értékeket teremtő modern szintézist szempontjaival és sugallataival egyaránt a figyelem fókuszába állítja. Megteheti: komparatív kötete maga is modern szintézis. (Akadémiai Kiadó; 1981.)

EGRI PÉTER

A MAGYAR IRODALOM SVÉDORSZÁGBAN

Maria Müller és Thomas Kertész *Ungersk skönlitteratur i svensk översättning. 1845–1978* (Magyar szépirodalom svéd fordításban) c. 1980-ban Svédországban megjelent bibliográfiája régóta esedékes összegzés eredményeit tartalmazza. A munka az 1845–1978 közötti fordításirodalmat gyűjti össze a teljesség igényével.

A bibliográfia mindenekelőtt az antológiákat, a monográfiákat ill. a könyvformában kiadott egyes műveket vonultatja föl, de részletes képet nyújt az időszaki kiadványokban megjelent és a témába vágó, egyéb írásokról is. A szerzők külön fejezetet szentelnek a magyar irodalomról svéd nyelven publikált áttekintő jellegű cikkeknek, tanulmányoknak.

A függelékben (mintegy 40 oldalon) magyar írók svéd színpadokon ill. a rádióban elhangzott darabjait találhatjuk, valamint azoknak a magyar szépirodalmi műveknek a felsorolását, amely svéd filmfeldolgozások alapjául szolgáltak. A zárófejezet Svédországban élő magyar írókat és néhány magyar származású műfordítót mutat be.

A bibliográfia összeállításában egészséges, előreívő szakmai kíváncsiság és be nem vallott, de tagadhatatlan kultúrmissziós cél vezette a szerzőket: „Szándékunk az volt, hogy széles képet nyújtsunk a magyar szépirodalom – elvben lehetséges – helyéről a svéd kulturális életben... Tudjuk, milyen kevéssé ismerik a tájékozott olvasók a magyar irodalmat Svédországban. Ezért fontos növelni az ismereteket a Svédországban fordításban hozzáférhető magyar művekről” (VII. o.). A terjedelmes bevezető tanulmány legérdekesebb része a svéd fordításban már megjelent magyar művek és a magyar irodalom egészének viszonyát szolgálja. A statisztikai adatok teljességgel nem tükrözhetik ugyan az irodalmi értékeket, de fontos információkkal szolgálhatnak. A bibliográfia fő része 427 címet sorol fel, ebből 136 önálló kiadvány (5 magyar műveket tartalmazó antológia és 131 mű pedig egyes szerzőktől származik). A melléletek három részben 82, 10, 106 címet tartalmaznak, összesen tehát 198-at.

Az első svéd fordításban megjelent magyar mű Kisfaludy Károly *Stibor vajda* c. drámájának egyfajta próza-dialógusban történt átültetése, amely 1845-ben látott napvilágot és meglehetősen nagy érdeklődésre talált. A fordítások zöme a líra területéről származik. Ez a műfaj reagált leggyorsabban és a legegységertelműbben a történelmi és politikai eseményekre, ill. a gyakori változásokra. Három világirodalmi rangú nemzetközi költőnk, Petőfi Sándor, Ady Endre és József Attila költeményeinek válogatásai több kiadást is megértek, de Balassi Bálint, Csokonai Vitéz Mihály és Arany János verseivel is megismerkedhettek az idők folyamán a svéd olvasók. A második világháború után kiteljesedett és ma már klasszikussá emelkedett költőnemzedékek legnagyobbjai, Szabó Lőrinc, Nagy László, Weöres Sándor, Illyés Gyula és Juhász Ferenc svédül megjelent költeményei nyomán a jelen és a közelmúlt magyar valóságának egy-egy jellemző, művészi igónnyel megrajzolt mozzanatában ill. korszakába nyer bepillantást a svéd olvasóközönség.

Sajnálatos hiányossága az egyébként figyelemre méltó svédre fordított magyar irodalomnak, hogy József Attila versei még nem jelentek meg önálló kötetben, csupán különböző antológiákban és folyóiratok hasábjain. Még ennél is sajnálatosabb azonban, hogy a kitűnő svéd fordítógárda eddig még Radnóti egyetlen versének fordítására sem vállalkozott.

A drámai műfaj a leggyengébben képviselt irodalmi terület. Igaz ugyan, hogy ez a műfaj valójában sohasem volt irodalmunk domináns része, de Madách Imre *Az ember tragédiája* c. remekművén kívül, amely 1936-ban jelent meg svéd nyelven, nem elsősorban az ugyancsak lefordított Dóczi Lajos *A csók* és Háry Gyula *A ló* c. művei képviselik a magyar drámairodalom élvonalát.

A prózatermésből svéd fordításban megjelent művek összessége sokkal jellemzőbb, megnyugtatóbb és a valóságos értékeknek megfelelő képet nyújt, annak ellenére, hogy a századunk elejéről származó fordításirodalom nem a fővonalat követi, hanem egy konzervatívabb, értékét tekintve másodrangú névsort vonultat föl (Herczeg, Harsányi, Biró, Heltai, Zilahy stb.).

A legnépszerűbb magyar prózaíró Svédországban Jókai Mór, akinek 22 könyve – regények és novellaskötetek – jelent meg ebben az északi országban. Ez a feltűnően nagy siker Jókai fordulatos, lebilincselő írásmódjának és nem utolsósorban az általa ábrázolt magyar valóság sokoldalúságának szól, amelyre egész Skandináviában (tehát a megállapítás nemcsak Svédországra vonatkozik), az olvasók még ma is kissé, egzotikus szemmel tekintenek. Babits Mihály *Gólyakalifája* és Móra Ferenc *Ének a búzamezőkről* c. regénye, Móricz Zsigmond novellái,

Németh László *Gyász és Iszony* c. regényeinek, valamint Karinthy Frigyes *Utazás a koponyám körül* c. művének megjelenését a svéd olvasó – és mi magunk is – tagadhatatlan örömmel nyugtázzuk a fordítások sorában. A modern magyar próza fordítása folyik a leggyorsabb ütemben. Szabó Magda hat, Déry Tibor három regénnyel áll az élen, de Fejes Endre, Somogyi Tóth Sándor, Kertész Ákos, Ottlik Géza, Kardos György és Örkény István művei is gazdagítják a sort.

Az ifjúsági és gyermekirodalomnak viszonylag csak jelentéktelen szerep jut a bibliográfiában, mert igen kevés a fordítás. Ennek oka részben a klasszikus és modern magyar gyermekirodalom ismeretének hiányában, valamint a hazai gyermekkönyvek hihetetlenül magas számában keresendő. Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk* c. regénye és Janikovszky Éva öt könyve képviselik irodalmunknak ezt a hazai vonatkozásban örvendetesen gyors fejlődésnek indult ágát.

A legjelentősebb svéd műfordítókról is olvashatunk a bibliográfiában; ők a magyar nyelvi ismereteik alapján eredetiből fordítottak. Birger Schöldström (az ő nevéhez fűződnek a legkitűnőbb Petőfi-fordítások) és Valdemar Langlet (aki 1942 és 1944 között a Budapesti Egyetem svéd lektora volt) tették talán a legtöbbet irodalmunk méltó svéd tolmácsolásáért.

M. Müller és T. Kertész néhány magyar származású műfordító nevét is megemlítik. Elsőként Leffler Béláról és feleségéről, Signe Liljenkrantzról kell szólnunk, noha a kor divatját követő, irodalmi ízlésük, a konzervatív irányzatok felé fordult. (Ezzel is magyarázható az említett típusba tartozó magyar művek magas száma.) Cálmán de Pándy Hans Eric Stenborg-jal közösen fordította az *Ungers dikt* (Magyar versek) című, 1944-ben napvilágot látott, kitűnő antológia verseit. Az 1956–57-ben Svédországba került magyar műfordítók közül Thinsz Géza próza- és líra-fordításai, valamint a Svédországban született szlovák-magyar származású Maria Ortman érdemlik a legtöbb figyelmet. A többi magyar műfordító kisebb mértékben ugyan, de magas színvonalon járul hozzá a magyar irodalom svédországi bemutatásához és elfogadtatásához. Közülük Csatlós János, Gulyás Miklós és Kádár Péter nevét kell kiemelnünk. Az említett műfordítók azonban nemcsak fordítói tevékenységükkel, hanem a svéd sajtó hasábjain megjelent cikkeikkel és tanulmányaikkal is népszerűsítik irodalmunkat, s ennek jelentőségét fölösleges külön hangsúlyoznunk.

Általánosan elfogadott tény, hogy hazánk irodalmáról – még európai méreteken gondolkodva is – keveset tud az olvasóközönség. Ennek elsősorban nyelvi okai vannak. A fordítások jelentős része éppen ezért valamilyen közvetítő nyelv – többnyire német ill. angol, esetleg francia segítségével készül, – tehát nem közvetlenül magyarról. Így a

fordított mű gyakran még kevésbé azonos értékű az eredetivel, mint egyébként, és a zavaró félreértések, sőt hibák sem ritkák.

A bibliográfia egészét tekintve azonban örömmel nyugtázzhatjuk, hogy a fordított művek irodalmunk reális keresztmetszetét adják, színes és sokoldalú képet festenek. A munka elsősorban svédországi használatra készült (a címléírások a svéd katalógizálás szabályait követik), de a legfontosabb szakkifejezések magyar fordítása lehetővé teszi, hogy a svédül nem beszélő magyar érdeklődők is „haszonnal forgathassák” M. Müller és T. Kertész értékes és ténylegesen hézagpótló munkáját. (Acta Bibliothecae Universitatis Gothoburgensis. Vol. XX. Göteborg, 1980.)

MERKL HILDA

GÖRÖMBEI ANDRÁS: A CSEHSZLOVÁKIAI MAGYAR IRODALOM 1945–1980

Öröm szólni e kötetről. Mindenekelőtt azért, mert hatályát veszítette megjelenésével az az évtizedekig nyomasztó – sajnos objektív – érv, mely abból fakadt, hogy nem készült el hosszú ideig a csehszlovákiai magyar irodalom (és kritika) története. Fábry Zoltántól – mindmáig csak fejezetek láthattak napvilágot. Miért történt ez: ennek sok összetevője van, illetve volt. Mindenesetre, Görömbei András könyve összefoglalása, méltó indító–befejező aktsusa annak a törekvésnek, mely korábban Turczel Lajos *Két kor mezsgyéjénél* (1967), s nem kevésbé Csanda Sándor *Első nemzedékével* (1968) indult el. A két jeles csehszlovákiai irodalomtörténész kétféle megközelítéssel igyekezett a korszak (1918–1938) kulturális-irodalmi képét felvázolni.

Most az övckéhez csatlakozik Görömbei András összefoglalása. Elemzés és szintetizálásra való törekvés; portrérajz és korfolyamat-ábrázolás. Ami a módszert illeti: sikeresnek mondható e kettőnek ötvözete, mivel a kort (s az „al”korszakokat) a portrékon át, s az utóbbiakat az előbbibe ágyazva törekszik szintézisbe vonni. Mindjárt el kell mondanunk: más-más okok miatt kötetének középső része a leginkább meggyőző; tehát a teljes II. fejezet (*Az indulás*), valamint a III., nagyobb fejezet első hét része (tehát: *Az indulás* főcím alattiak: A kibontakozás folyamata; Az Irodalmi Szemle; Késő indulások; Az első nemzedék kibontakozása I. és II.; A második nemzedék; Az irodalomtudomány). Ti. e nagy fejezetekben sikerült a szerző eredeti célkitűzését a megközelítően optimálisan megvalósítani, bemutatni és értékelni.